

A MONYORÓKERÉKI ÉS MONOSZLÓI ERDŐDY CSALÁD KEGYÚRI TEVÉKENYSÉGE A VÉPI URADALOM PÉLDÁJÁN

THE PATRONAGE AND SUPREMACY EXERCISED BY THE ERDŐDY
FAMILY OF MONYORÓKERÉK AND MONOSZLÓ, USING THE
EXAMPLE OF THE MANOR OF VÉP

Kovács Eszter Katalin
Eötvös Lóránd Tudományegyetem

ÖSSZEFOGLALÁS

A monyorókeréki és monoszlói Erdődy család vépi ágának patronátusi tevékenysége több oldalról is megjelenik. Ennek a patronátusi tevékenységnek egy eddig feldolgozatlan oldalát, a család kegyúri tevékenységét szeretnénk felvázolni a vépi uradalom példáján keresztül. Azt vizsgáljuk, hogy miként érvényesültek a kegyúri jogok és kötelességek a domínium két plébániájában.

A kegyúri tevékenység és kötelezettség mindig fontos helyet foglalt el az Erdődy család és a birtok életében. A források alapján a família ezeknek a „feladatuknak” az évszázadok során mindvégig eleget is tett.

A szakirodalmi meghatározás szerint a kegyúr jogai három csoportba sorolhatók: a tiszteletbeli, a hasznos és az egyéb jogok. A tanulmányban ezeket bemutatva, a vépi uradalomban előforduló példákkal szemléltetjük is őket.

ABSTRACT

The patronage of the Vép line of the Erdődy family of Monyorókerék and Monoszló is manifested in several ways. We would like to outline a yet unexamined aspect of this patronage activity of the family, through the example of the Vép manor. We will examine the way in which the rights and duties related to exercising patronage and supremacy over the parishes were manifested in two parishes of the estate.

The activities and obligations related to exercising patronage and supremacy have always occupied an important place in the life of the Erdődy family and the estate. According to the sources, the family lived up to fulfilling these duties throughout the centuries.

According to the scholarly definition, the rights of the patron can be classified into three groups: honorary, utilitarian, and other rights. In the study, these are illustrated with examples from the Vép estate.

Kulcsszavak: Erdődy család, kegyuraság, vépi uradalom

Keywords: Erdődy family, jus patronatus, right of patronage, Vép estate

---

A monyorókeréki és monoszlói Erdődy család vépi ágának patronátusi tevékenysége több oldalról is megjelenik. Néhány évvel ezelőtt Kelbert Krisz-

tina a család hölgytagjainak 20. századi jótékonyági tevékenységét foglalta össze a Vasi Szemle hasábjain.¹ Ezúttal ennek a patronátusi tevékenységnek egy korábbi és részben más oldalát szeretnénk felvázolni. Fontos kiemelni, hogy a jótékonyági tevékenység egyrészt fakadhatott a magasabb társadalmi presztízsből, másrészt azonban kötelezettségből is. Ez utóbbiak között említhetjük a kegyuraság intézményét.

Az Erdődy család Vas vármegyében tíz plébánia kegyura volt: Hosszúpereszteg, Jánosháza, Németschütz, Öriszentmárton, Pecöl, Pinkamiske, Ság, Szentpéterfa, Vép és Vörösvár.² Közülük a vépi uradalomba két plébánia tartozott: Pecöl és Vép. Az alábbiakban az Erdődyek vépi uradalomban végzett kegyúri tevékenységét kívánjuk felvázolni, azon belül is inkább a központra, Vépre helyezzük a hangsúlyt. Azt vizsgáljuk, hogy miként érvényesültek a kegyúri jogok és köteleességek a két plébánia területén.

A kegyuraság intézménye

A Magyar Katolikus Lexikon meghatározása szerint a „*kegyuraság, kegyúri jog (lat. ius patronatus) bizonyos személyeknek vagy személyek csoportjainak az egyházi hatóság által adott kiváltsága, mely főként valamely egyházi hivatal viselője kijelölésében való részvételre vonatkozik, és templom karbantartásának, ill. felújításának kötelezettségével, valamint más terhekkel járhat.*”³ Az egyházi jogokat, kiváltságokat és kötelmeket egyházi joghatósággal nem bíró természetes vagy jogi személyek viselték az egyházi javadalmakban.⁴ Ugyancsak a Magyar Katolikus Lexikon megfogalmazásában a kegyúr pedig „*(lat. patronus) föld ura, aki területén templomot vagy kolostort alapított, épített és tartott fenn.*”⁵

A kegyuraság a germán jogviszonyokra vezethető vissza, ahol a földesúr a birtokán lévő személyek felé védelemmel tartozott, gyámhatóságot gyakorolt felettük. Mindez kiterjedt az általa felállított, alapított egyházi javadalomra is. Ebből némi átalakulás után a polgári és világi törvények alá nem tartozó jog lett,⁶ hiszen a patrónus jogának érvényesítését nem gátolták sem a világi, sem az egyházi törvények. A tulajdonos magánegyháza az alapítás aktusából is eredt.⁷

¹ *Kelbert Krisztina*: Változó állandóság. A vépi gróf Erdődy család hölgytagjainak jótékonyági, szociális téren végzett munkája a 20. század első felében. Vasi Szemle 74. (2020) 74-97.

² Szombathelyi Egyházmegye. Egyházlátogatási jegyzőkönyvek katalógusa 8. Budapest, 1999. 244.

³ Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet. Budapest, 2001. 438. kegyúr, kegyuraság

⁴ Magyar Sion. Szerk.: Dr. Kereszty Viktor–Dr. Prohászka Ottokár–Dr. Walter Gyula. Esztergom, 1898. 191.

⁵ Magyar Katolikus Lexikon. VI. kötet. 438.

⁶ *Konek Sándor*: Egyháztörténeti kézikönyve. Budapest, 1894. 184-185.

⁷ *Mályusz Elemér*: Egyházi társadalom a középkori Magyarországon. Budapest, 1971. 122.

Magyarországon a kegyúri jog forrása a király legfőbb kegyurasága volt. A korai időszakban a király által adományozott birtokkal egyúttal a kegyúri jog adott területen való gyakorlását is átadta, amelyet így aztán a földesúr gyakorolt.⁸ A kegyuraság, amennyiben a földesúr telket ad a kápolna vagy templom felépítéséhez (fundatio), azt saját költségén megépíti (exstructio, aedificatio) és kellő jövedelemmel ellátja (donatio), vagyis a földesúr saját alapítása a plébánia, magától feltételezhető. A már meglévő kegyuraság átszármazás vagy háramlás útján szállhat át egyik személyről a másikra akár családon belül, vagy adás-vevés és csere esetén az új birtokosra.⁹ Egy 1799-ben kiadott királyi rendelet értelmében azonban kegyúri jogot csupán telekadományozással nem lehetett megszerezni, hanem az építkezés költségét és a lelkész javadalmazását is vállalni kellett.¹⁰

A vépi uradalom plébániái

Egy plébánia története főleg a korai időszakban a püspöki látogatásokból rajzolható fel. Uradalmunkra vonatkozóan az első 1674-ből származik, Tormássy Péter vasvári prépost látogatását rögzítette. Ez a vizitáció Pécsen maradt fenn, viszonylag szűkszavúan fogalmaz.¹¹ A következők az 1697. évi Kazó István kapornaki apáté, valamint Scacchi Ferenc vasvári főesperes 1713. évi látogatása, amely Vép esetében a plébánián található. Majd ezt követte 1756-ban Batthyány József szombathelyi prépostnak, 1780-ban Szily János, Szombathely első püspökének, 1815-ben Somogyi Lipót püspöknek, és végül Böle András püspök vizitációja, Pecöl esetében 1835-ben még latinul, Vép esetében azonban már magyarul vették fel 1841-ben. 1896-ban készült el gróf Erdődy Tamás vép-bakófi hitbizományi uradalma kegyurasága alatt álló vépi latin szertartású katolikus plébánia jövedelmeinek és kiadásainak összeírása.¹²

⁸ *Eötvös Károly Lajos*: Az egyházi közigazgatás kézikönyve. I. kötet. Budapest, 1889. 397-398.

⁹ *Konek S.*: Egyházjogtan i. m. 188-193.

¹⁰ *Eötvös K.*: Az egyházi közigazgatás i. m. 399.

¹¹ Szombathelyi Egyházmegyei Levéltár (továbbiakban: SZEL) Canonica visitatio, Vép, 1674. június 28. Átiratban megtalálható a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltárban.

¹² SZEL Visitatio ecclesiae parochialis in oppido Vép, 1697. október 16.; SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépiensis, 1756. október 13.; SZEL Visitatio Canonica Parochia Peczelensis, 1758. szeptember 5.; SZEL Canonica Visitatio Parochia Wépp, 1780. május 27.; SZEL Canonica Visitatio Parochia Peczel, 1780. május 27.; SZEL Canonica Visitatio Parochiae Oppidi Vép, 1815. szeptember 29.; SZEL Canonica Visitatio Parochiae Pecöliensis 1835. május 31.; SZEL Canonica visitatio A Szombathelyi Fárának törvényes látogatás, 1841. június 14.; Vépi Plébániái Irattár (továbbiakban: VPI) gróf Erdődy Tamás vép-bakófi hitbizományi uradalma kegyurasága alatt álló vépi latin szertartású katolikus plébánia jövedelmeinek és kiadásainak összeírása 1896.

1. kép: A vépi Urunk Színeváltozása plébániatemplom napjainkban (a szerző felvétele, 2021)

A Szombathelyi Egyházmegye megalakulását követően, 1777-től néhány évente a plébániák legfontosabb adatait közzétették az egyházi schematizmusokban.

A vépi uradalom települései közül háromban állt egyházi épület: Pecölben, Szöllösön (Gyöngyösszöllös, ma Szombathely része) és Vépen. Megyehídon a templom 1910-ben a hívek adományából épült.¹³

Szöllös a szombathelyi plébánia fiókjává vált, onnan körülbelül negyed óra alatt¹⁴ elérhető volt.¹⁵ Földesurai püspöki látogatások szerint özvegy Erdődy (I.) Lászlóné Illésházy Anna Mária (1694–1765),¹⁶ Erdődy (III.) Sán-

dor (1726–1793),¹⁷ majd a család idősebb ága, IV. Miklós leszármazottai voltak, 1841-ben Erdődy Kajetán.¹⁸

Plébánia Pecölben és a központban, Vépen állt. Mindkettő a Szombathelyi Egyházmegyében található. A Szombathelyi Püspökség megalakításáig egyházi szempontból viszont a Győri Püspökség alá tartoztak.¹⁹

Vépen a plébánia eredete a középkorra nyúlik vissza, de egy ideig protestáns lett. 1680-ban ferencesek, majd jezsuiták tevékenykedtek a településen.²⁰ 1896-ban a plébánia keletkezési körülményeit bizonytalannak jelölték meg, a régi plébánia helyreállítását 1689-re datálták. A mezőváros-

¹³ Alapkövetétel. Szombathelyi Ujság, 1910. április 10. 8.; Templomszentelés Megyehidán. Szombathelyi Ujság, 1910. november 27. 2-3. Köszönöm Talabér Péternek, hogy felhívta a figyelmemet az újságcikkekre.

¹⁴ 1754. évi canonica visitációban negyed órányi, az 1780. évi háromnegyes órányi, míg az 1841. évi fél órányi távolságra írja le az anyaegyháztól.

¹⁵ *Sill Ferenc*: Batthyány József kánoni vizitációja Szombathelyen 3. rész. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 15. (1988) 2. sz. 36-45., 39.; *Sill Ferenc*: Szily János kánoni vizitációja II. Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények 16. (1989) 2. sz. 69-74., 74.; SZEL Canonica visitatio A Szombathelyi Fárának törvényes látogatás, 1841. június 14.

¹⁶ *Sill F.*: Batthyány József kánoni i. m. 39.

¹⁷ *Sill F.*: Szily János kánoni i. m. 74.

¹⁸ SZEL Canonica visitatio A Szombathelyi Fárának törvényes látogatás, 1841. június 14.

¹⁹ SZEL Canonica visitatio, Vép, 1674. június 28.

²⁰ Schematismus, 1972. 54.

2. kép: A pecöli Kisboldogasszony templom (a szerző felvétele, 2024)

és javai előbb az Ellerbach, majd az Erdődy család tulajdonába kerültek.²⁶ A 16. század második felében – a Zrínyiek zálogbirtoklása alatt – megszűnt a kapornoki bencés konvent, és Pecölben is tért hódított a protestantizmus. 1617-ben szerezte vissza Erdődy Tamás, ezután tért vissza a település a katolikus hitre.²⁷ Pecöl a Sárvári Esperesi Kerülethez tartozott.²⁸ Négy filiája volt: Kenéz, Bozzai, Megyehíd és a Zuggó major/pusztá.²⁹

A pecöli plébánia látta el kisebb egyezség után a Megyehídhöz tartozó, valószínűleg 1853-ban alapított Lipoldaházi majorban élő nyolc cselédcsaládot. Eleinte a pecöli plébános – az amúgy is sok híve és az anyaegyháztól való távolság miatt – nem akarta vállalni a majorban élők lelki gondozá-

ban a szombathelyi esperesi kerülethez tartozó latin szertartású plébánia található.²¹ István Vilmos 1902. február 16-i püspöki beiktatása utáni reform során a kerület három részre bomlott. Vép az Alsó kerülethez került.²² A templomnak leányegyháza nem volt,²³ az uradalomhoz tartozó majorok kiépülésével a majorokban élők lelki gondozását is a plébániáról látták el. 1846 februárjában az új plébános, Czizler József kinevezésekor így írták le a plébániát: „*a vépi plébánia és hozzá tartozó Bán, Dombhát és Ferencmajorok*.”²⁴ Sándorháza major először 1859-ben tűnik fel „filiaként”, ekkor 12 fő élt itt.²⁵

Pecölben eredetileg Szent Benedek-rendi apátság lehetett, amely a török időben elpusztult,

²¹ VPI gróf Erdődy Tamás Vép-Bakófi hitbizományi uradalma kegyurasága alatt álló vépi latin szertartású katolikus plébánia jövedelmeinek és kiadásainak összeírása 1896.

²² *Pál Ferenc: A szombathelyi egyházmegye a dualista államban.* Gencsapáti, 2018. 31.

²³ Az összes canonica visitatio kiemeli, hogy a templomnak nincs filiája.

²⁴ SZEL Acta Cancellariae (továbbiakban: AC) 44/1846.

²⁵ Schematismus, 1859. 26.

²⁶ A Szombathelyi Püspöki Megye papságának névtára 1906. Szombathely, 1906. 20.

²⁷ Schematismus, 1972. 82.

²⁸ SZEL Canonica Visitatio Parochiae Pecöliensis 1835. május 31. I. §

²⁹ SZEL Canonica Visitatio Parochiae Pecöliensis 1835. május 31.

3. kép: Vép látképe az Erdődy kastéllyal és a templommal, 1978-79. (HU MNL VaML XV. 12. Vas Megyei Tervező Vállalat tervtára. Fotótár)

Lipoldaházára kell mennie, a fuvart a gróf minden esetben megtéríti. A püspök az indokok alapján a majort a pecöli plébániához csatolta.³²

A vépi uradalom kegyurai a 19-20. században

Az Erdődy család alapította meg a pecöli Kisasszony, az angyalok királynéja című apátságot, ahol az apáti címet a kegyúri joggal élve adományozta.³³ A 18. század közepén az apátság kegyuraként is az Erdődy famíliát jelölték meg.³⁴ Gróf Erdődy László visszaemlékezése szerint még édesapjának, gróf Erdődy (VII.) Ferencnek (1901–1983) is nemcsak plébániai kegyurasága volt, hanem apátsági is. Bár ez a tisztség ekkor már inkább tiszteletbeli címet jelölt.³⁵

A pecöli apátság területe – ahogy fentebb említettük – eredetileg a kapornaki bencés apátság Vas megyei birtoka volt.³⁶ 1725-ben Erdődy (III.) Sándor a plébániai és az apátsági birtokot szétválasztotta.³⁷ Nagyfalusy Lajos kutatása szerint az apátsági birtokért 1735-től több mint tíz évig a kapornaki apátság és az Erdődy család között per folyt. Az 1746-ban hozott ítélet szerint a területet az Erdődyeknek ítélték, akik itt – feltehe-

³⁰ SZEL AC 745/1854.

³¹ SZEL AC 963/1854.

³² SZEL AC 964/1854.

³³ A Szombathelyi Püspöki Megye papságának névtára 1906. 20.

³⁴ SZEL Visitatio Canonica Parochia Peczelienis, 1758. szeptember 5.

³⁵ Gróf Erdődy László szíves szóbeli közlése, Pecöl, 2023. október 18.

³⁶ Nagyfalusy Lajos S. J.: A kapornaki apátság története. I. Kalocsa, 1941. 103.

³⁷ Schematismus, 1972. 82.

tően Mária Terézia uralkodása idején – apátságot alapítottak. A javadalmas apátság területe 80 kataszter hold volt.³⁸

A vépi plébánia ugyancsak a família alapítása, ők voltak a templom kegyurai is.³⁹ A rendelkezésre álló források alapján a két plébánia kegyurait 1674 és 1947 között az alábbi táblázatok foglalják össze:

Időszak	Kegyúr neve (Vép)
1674	Erdődy (II.) Sándor (1670–1727)
1756	özvegy Erdődy (I.) Lászlóné Illésházy Anna Mária (1694–1765)
1780	Erdődy (III.) Sándor (1726–1793)
1813	Erdődy (V.) Zsigmond (1775–1813) és (III.) Ferenc (1773–1815)
1815	Erdődy (V.) Zsigmond
1814–1834	Erdődy család
1836–1837	özvegy Erdődy (V.) Zsigmondné Festetics Mária (1774–1837)
1839–1880	Erdődy (V.) Sándor (1802–1881)
1882–1903	Erdődy (IV.) Ferenc (1830–1906)
1906–1940	Erdődy (VI.) Sándor (1865–1940)
1943–1947	Erdődy (VII.) Ferenc (1901–1983)

1. táblázat: A vépi plébánia kegyurai 1674–1947⁴⁰

³⁸ *Nagyfalusy*: A kapornaki apátság 65-103. p.

³⁹ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépensis, 1756. október 13.

⁴⁰ SZEL Canonica visitatio, Vép, 1674. június 28.; SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépensis, 1756. október 13.; SZEL Canonica Visitatio Parochia Wépp, 1780. május 27. 262.; 1813 és 1828. között a schematismusok típuscíme „*Catalogus cleri Diocensis Sabariensis pro anno*” + évszám; 1829 és 1866. között „*Schematismus venerabilis cleri Diocensis Sabariensis pro anno*” + évszám; 1871 és 1906. között „*A Szombathelyi Püspöki megye papságának névtára*” + évszám; 1914 és 1947. között „*Schematismus cleri Dioecensis Sabariensis pro anno Domini*” + évszám. Az egyszerűség kedvéért mindegyikre Schematismus+évszám rövidítéssel hivatkozunk. Schematismus 1813. 14.; SZEL Canonica Visitatio Parochiae Oppidi Vép, 1815. szeptember 29. 183.; Schematismus 1814. 16.; Schematismus 1815. 17.; Schematismus 1816. 17.; Schematismus 1817. 14.; Schematismus 1819. 22.; Schematismus 1820. 23.; Schematismus 1821. 22.; Schematismus 1822. 22.; Schematismus 1823. 22.; Schematismus 1824. 22.; Schematismus 1825. 23.; Schematismus 1826. 23.; Schematismus 1827. 24.; Schematismus 1828. 26.; Schematismus 1829. 40.; Schematismus 1830. 43.; Schematismus 1832. 26.; Schematismus 1834. 25.; Schematismus 1836. 25.; Schematismus 1837. 27.; Schematismus 1839. 28.; Schematismus 1841. 25.; SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 1. §; Schematismus 1844. 24.; Schematismus

Időszak	Kegyúr neve (Pecöl)
1758	Erdődy család
1780	Erdődy (III.) Sándor (1726–1793)
1813–1816	Erdődy (III.) Ferenc (1773–1815)
1817–1833	Erdődy (III.) Károly (1770–1833)
1834–1856	Erdődy Kajetán (1795–1856)
1857–1906	Erdődy (IV.) Ferenc (1830–1906)
1906–1940	Erdődy (VI.) Sándor (1865–1940)
1940–1947	Erdődy (VII.) Ferenc (1901–1983)

2. táblázat: A pecöli plébánia kegyurai 1758–1947⁴¹

1846. 18.; Schematismus 1848. 26.; Schematismus 1850. 26.; Schematismus 1852. 26.; Schematismus 1853. 26.; Schematismus 1854. 25.; Schematismus 1856. 16-17.; Schematismus 1857. 15.; Schematismus 1858. 15.; Schematismus 1859. 25-26.; Schematismus 1861. 13.; Schematismus 1862. 13.; Schematismus 1863. 12.; Schematismus 1864. 12.; Schematismus 1866. 12.; Schematismus 1871. 22.; Schematismus 1876. 6-7.; Schematismus 1878. 6-7.; Schematismus 1880. 7.; Schematismus 1882. 19.; Schematismus 1885. 19.; Schematismus 1887. 22.; Schematismus 1889. 22.; Schematismus 1891. 33.; Schematismus 1893. 33.; Schematismus 1895. 33.; Schematismus 1896. 33.; Schematismus 1897. 33.; Schematismus 1903. 38.; Schematismus 1906. 40.; Schematismus 1914. 33.; Schematismus 1923. 11.; Schematismus 1929. 30.; Schematismus 1934. 17.; Schematismus 1940. 20.; Schematismus 1947. 24.

⁴¹ SZEL Visitatio Canonica Parochia Peczelensis, 1758. szeptember 5.; SZEL Canonica Visitatio Parochia Peczel, 1780. május 27. 262.; Schematismus 1813. 47.; Schematismus 1814. 54.; Schematismus 1815. 58.; Schematismus 1816. 58.; Schematismus 1817. 51.; Schematismus 1819. 51.; Schematismus 1820. 52.; Schematismus 1821. 51.; Schematismus 1822. 51.; Schematismus 1823. 51.; Schematismus 1824. 52.; Schematismus 1825. 54.; Schematismus 1826. 53.; Schematismus 1827. 55.; Schematismus 1828. 58.; Schematismus 1829. 72.; Schematismus 1830. 75.; Schematismus 1832. 62.; Schematismus 1834. 65.; Schematismus 1836. 66.; Schematismus 1837. 68.; Schematismus 1839. 69.; Schematismus 1841. 66.; Schematismus 1844. 68.; Schematismus 1846. 63.; Schematismus 1848. 68.; Schematismus 1850. 68.; Schematismus 1852. 68.; Schematismus 1853. 69.; Schematismus 1854. 57.; Schematismus 1856. 33.; Schematismus 1857. 30.; Schematismus 1858. 30.; Schematismus 1859. 61.; Schematismus 1861. 28.; Schematismus 1862. 28.; Schematismus 1863. 27.; Schematismus 1864. 27.; Schematismus 1866. 27.; Schematismus 1871. 55.; Schematismus 1876. 48.; Schematismus 1878. 47.; Schematismus 1880. 48.; Schematismus 1882. 60.; Schematismus 1885. 61.; Schematismus 1887. 51.; Schematismus 1889. 69.; Schematismus 1891. 76.; Schematismus 1893. 76.; Schematismus 1895. 76.; Schematismus 1896. 76.; Schematismus 1897. 76.; Schematismus 1903. 82.; Schematismus 1906. 84.; Schematismus 1914.

A kegyuraság az Erdődy családon belül apáról-fiúra öröklődött. II. Sándor (1670–1727) utóda fia, I. László (1693–1750) volt, akit halála után özvegye, Illésházy Anna Mária (1694–1765) követett Vépen, Pecölben viszont az egész familiát megjelölték a 18. század közepén. Ezután másodszülött fiuk, III. Sándor (1726–1793) töltötte be a kegyúri tisztséget. III. Sándor végrendelete értelmében a vépi vár és a plébánia kegyurasága öccséhez, Erdődy Jánoshoz (1733–1806) kerül.⁴² A források alapján úgy tűnik, a pecöli az idősebb ágnál, III. Sándor bátyjának, IV. Miklósnak az utódainál maradt. Bár Vépen 1813-ban az idősebb ághoz tartozó III. Ferenc (1773–1815) is feltűnik, a két évvel későbbi canonica visitatióban már csak V. Zsigmond szerepel kegyúrként. Előfordulhat, hogy ennek köze volt ahhoz, hogy Zsigmond 1813-ban elhunyt, és fia, V. Sándor (1802–1881) ekkor még csak 11 éves volt.

Az 1813. évi egyházi schematismusban szereplő két kegyúr halála után források, különösen canonica visitatio hiányában pontosan nem tudjuk meghatározni, ki végezhetette a patronátusi teendőket a mezővárosban, a névtárakban csak magát az Erdődy családot jelölték meg. A név szerinti kegyúr ismételt feltűnése valószínűleg a birtok tényleges átvételéhez köthető az 1830-as évek közepén: előbb Erdődy (V.) Zsigmond özvegye, Festetich Mária, majd a tulajdonos, Erdődy (V.) Sándor tűnik fel. Sándor gyermektelen lévén az idősebb ághoz tartozó Erdődy (IV.) Ferenc (1830–1906) másodszülött fiát, Tamást (1855–1918) nevezte meg hitbizománya örökösének.⁴³ Röviddel ezt követően azonban Tamást Somlóváron lovasbaleset érte, amelynek következtében olyan súlyos agyrázkódást szenvedett, hogy élete végéig nem tudott felépülni belőle.⁴⁴ Így Tamás előbb apja, majd 1900-tól fiatalabb – és életben maradt – öccse, VI. Sándor (1865–1940) gyámsága alatt állt a vépi uradalom igazgatása.⁴⁵ A kegyúri tisztséget azonban – úgy tűnik – nem az örökös Tamás, hanem a gyámok viselték közvetlenül.

III. Ferenc bátyja, III. Károly (1770–1833) birtokolta az idősebb ági uradalmat. Ferenc 1815-ben hunyt el. Fivére halála után Pecölben a kegyúri

72.; Schematismus 1923. 28.; Schematismus 1929. 55.; Schematismus 1934. 28.; Schematismus 1940. 36.; Schematismus 1947. 43.

⁴² SZEL AC Vép, gróf Erdődy Sándor végrendelete, 1794. július 18.

⁴³ Magyar Nemzeti Levéltár Vas Vármegyei Levéltára (továbbiakban: MNL VaML) VII. 1. d. ee. Erdődy Sándor Vép-Bakófalvi hitbizományi iratai P. 1246/1937.: Hitbizományi vagyon kötöttség alatt tartása; MNL VaML VII. 1. d. dd. Erdődy Ferenc hitbizományi iratai (továbbiakban: VII. 1. d. dd.) P 972/1937.: A hitbizományi vagyonnak kötöttség alatt tartása, 1937.

⁴⁴ *Erdődy, Helene: Fast hundert Jahre Lebenserinnerungen (1831-1925).* Zürich; Leipzig; Wien; 1929. 156.

⁴⁵ Pannonhalmi Bencés Főapátsági Levéltár Erdődy család levéltára (továbbiakban: PBFL Erdődy cslt.) 6. f. 1. á. 1. t. Erdődy Sándor (1865–1940.). Gróf Erdődy Sándor gondnokká kirendelése, 1900. április 17.

tisztséget is ő viselte. III. Károly halála után fia, Kajetán (1795–1856) vette át a patronálást.⁴⁶

V. Sándor halála után került a két plébánia kegyúri tisztsége – akárcsak a kettéválasztott uradalom – ismételen egy kézbe, a család idősebb ágához. Az egyesülés után a „közös” kegyúr gróf Erdődy (IV.) Ferenc lett.

A vázoltak alapján a patronátusi tisztség öröklése csaknem azonos volt a birtok öröklésével. Az egyetlen kivételt III. Ferenc kegyurasága jelentette. III. Ferencről nem rendelkezünk sok információval. Az Erdődy család alkalmazásában álló Kazáry Károly 1940-ben annyit jegyez meg róla, hogy meglehetősen visszavonultan élt, birtokait is bátyja, Károly irányította.⁴⁷ Elképzelhető, hogy a gazdasági ügyek kevésbé, az egyházi ügyek annál inkább közel álltak természetéhez.

Forrásaink szerint IV. Ferenc hithű katolikus volt, az uradalmihoz tartozó plébániáknak bőkezű kegyura. Bár – ahogy fentebb már említettük – a kegyúr számára számos kötelességgel is járt, a gróf a templomokat és a plébániákat a törvényes kötelességén túl is ellátta.⁴⁸ 1906. január 31-én éjjel 12 órakor elhunyt.⁴⁹ A plébániák kegyura is eddig lehetett. Halála után a vépi uradalmat legfiatalabb fia, VI. Sándor irányította és ő lett a plébániák patrónusa is. A kortársak szerint nemcsak gyermekeit nevelte példamutatóan, hanem kegyúri feladatait is messzemenően ellátta. Szűkebb családja is mélyen vallásos volt.⁵⁰ Ezt bizonyítja, hogy a híres zarándokhelyen, a máriazelli kegytemplomban ünnepelte feleségével, Draskovich Erzsébettel (1877–1941)⁵¹ 1925 áprilisában az ezüstlakodalmát.⁵²

A kegyurak jó kapcsolatot ápoltak az egyházközséggel. Gróf Erdődy (VI.) Sándor és szülei, majd később neje, Draskovich Erzsébet több alkalommal (1899., 1900., 1901, 1902., 1903.) is kért és kapott a bört alóli felmentést a család és vendégeik részére. Az engedély minden alkalommal egy évre szólt. A mentesítés alól kivételt jelentett karácsony, pünkösöd és

⁴⁶ Magyar nemzeti zsebkönyv I. Főrangú családok. Budapest, 1888. 89.

⁴⁷ *Kazáry Károly*: A jánosházi gróf Erdődy-birtok és vár rövid története. Dunántúli Szemle 7. (1940.) 62-77., 76.

⁴⁸ PBFL Erdődy csl. 4. f. 1. á. 17. t. Erdődy Ferenc (1830–1906.) Előterjesztés monyorókeréki gróf Erdődy Ferenc kitüntetése tárgyában, dátum nélkül.

⁴⁹ PBFL Erdődy csl. 4. f. 1. á. 17. t. Erdődy Ferenc (1830–1906.). Nagyméltóságú monyorókeréki és monoslói Gróf Erdődy Ferenc gyászjelentése, Bécs, 1906. február 1.; *Erdődy, H.*: Fast hundert Jahre i. m. 195.; Erdődy Ferenc gróf †. Szombathelyi Friss Ujság, 1906. február 2. 2.; Erdődy Ferenc gróf. Vasvármegye, 1906. február 2. 3.

⁵⁰ A pápa Erdődy Sándor grófot a Szent Szilveszter-rend nagykeresztes lovagjává nevezte ki. Vasvármegye, 1927. szeptember 11. 4.

⁵¹ Csillagkeresztes hölgy, trakostyáni gróf Draskovich Pál (1846–1889) és tolnai Festetich Mária grófnő (1850–1946) leánya.

⁵² PBFL Erdődy csl. 4. f. 1. á. 14. t. Erdődy Sándorné Draskovich Erzsébet. Levél Varga Gábor pecóli plébánostól, 1925. április 22.

Nagyasszony (augusztus 14.) vigíliái, a kántorpéntek, a fájdalmas péntek és a nagyhét két utolsó napja.⁵³ A kérelmeket Óra Gyula vépi plébános terjesztette a püspök elé minden évben, július első napjaiban. A kérelmekhez egyedül 1899-ben mellékelte gróf Erdődy (VI.) Sándor levelét, melyben szülei idős korára tekintettel kérte a böjt alóli felmentést, hiszen „*a böjti eledelek ártalmasak a már ügyis gyengébb egészségi állapotukra.*”⁵⁴ A felmentésért cserébe jócselekedeteket, szegények alamizsnájának növelését ígérte a gróf.⁵⁵

Erdődy Sándor erényeit szem előtt tartva Mikes János szombathelyi megyéspüspök IX. Pius pápa figyelmébe ajánlotta a gróft. Ennek köszönhetően 1927. szeptember 10-én vehette át a vépi kastélyban pápai kitüntetését, amellyel a Szent Szilveszter Pápa rendjének⁵⁶ nagykeresztes lovagjává nevezték ki.⁵⁷ Néhány évvel később, 1933. május 15-i ülésén pedig a Szent István Bajtársi Szövetség⁵⁸ örökös dominusává választotta meg.⁵⁹

Sándor halála után legidősebb fia, VII. Ferenc (1901–1983) lett az általános örököse a teljes egészében a hitbizományok által kötött birtokoknak.⁶⁰ Ő volt a plébániák utolsó kegyura.

A kegyurasággal járó jogok és kötelességek

„*Patrono debetur honos, onus, utilitasque/Praesentet, praesit, defendat, alatur egenus*” – foglalja össze a kegyúri jogokat és kötelességeket a 19. század végi egyházi jogi szakirodalmakban is említett glossza.⁶¹

A kegyúri jog a patrónus számára bizonyos jogokat biztosított, de ugyanakkor bizonyos kötelezettségekkel is járt az egyház felé. A kötelességek teljesítésére törvényi és helytartótanácsi rendeletek is kötelezték a földesurat. A kegyúri terhek bővítését ugyan nem lehetett elvárni a földes-

⁵³ VPI Böjt alóli felmentés, 1899. július 27., 1900. július 9., 1901. július 6., 1902. július 8., 1903. július 8.

⁵⁴ SZEL AC 1746/1899.

⁵⁵ SZEL AC 1746/1899.; 1418/1900.; 1752/1901.; 1782/1902.

⁵⁶ XVI. Gergely pápa alapította 1841-ben, majd 1905-ben X. Pius újraszervezte. Három osztálya volt: a nagykeresztes lovagok, a fémjelvényes lovagok és a lovagok osztálya.

⁵⁷ A pápa Erdődy Sándor gróft a Szent Szilveszter-rend nagykeresztes lovagjává nevezte ki. In: Vasvármegye, 1927. szeptember 11. 4.

⁵⁸ 1927-ben jött létre, a keresztény egyetemi és főiskolai ifjúság egyik szervezete volt, amely nyíltan vállalta legitimista álláspontját.

⁵⁹ PBFL Erdődy cslt. 6. f. 1. á. 1. t. Erdődy Sándor (1865–1940.). Kinevezés a Szent István Bajtársi Szövetség Örökös Dominusává, 1933. június 8.

⁶⁰ MNL VaML XIV. 35. Dr. Horváth Jenő szombathelyi ügyvéd irathagyatéka. Erdődy Ferenc vegyes iratai. Hitbizományi ügyek.

⁶¹ *Konek S.*: Egyháztörténet i. m. 193., Magyar Sion i. m. 204.

úrtól, de az elvállalt kötelezettségeket akár bírói úton is ki lehetett kényszeríteni. Sőt a kegyuraságról nem lehetett lemondani sem.⁶²

A kegyúri jogokat a szakirodalomban három csoportba sorolták: a tiszteletbeli, a hasznos és az egyéb jogok.⁶³ A következőkben azokat vesszük számba, amelyek a vépi uradalomban végzett kegyúri tevékenység során előfordultak.

A kegyúr tiszteletbeli jogai

A versben a „honor” szóval jelölt tiszteletbeli jogok közé azok tartoztak, amelyeket az egyház, mint patrónusának, biztosított a kegyúrnak. Ezek a szertartásokon, a templomban megkülönböztető szerepek a kegyúrnak (esetleg a családjának is):⁶⁴ a külön tömjénezésnél és szentelt vízzel való áldásnál, szentelt kenyér, barka és gyertya osztásnál, hamvazásnál elsőbbség illeti, az oltáriszentség kiszolgálásánál a feszületet csókra nyújtották neki, díszmenettel fogadták, ünnepélyes körmenetnél a legdíszesebb hely az övé volt, közimák alkalmával megemlékeztek külön róla.⁶⁵ Mindezekre a vépi uradalom két plébániája esetében a vizsgált forrásokban nem találtunk adatot.

Családi címér a templomban

A kegyúrnak joga volt a templom falaira a nevét felírni, a családi címert felfüggeszteni.⁶⁶ Az 1756-os egyházlátogatás alkalmával feljegyezték, hogy a vépi templomban található három oltárkép közül az Urunk Színeváltozását ábrázoló főoltár felett az Illésházyak címere helyezkedett el. Illésházy Anna Mária Erdődy (I.) László felesége volt, aki férje halálát követően a 18. század közepén a kegyúri tisztséget is betöltötte. Az oltárképet az özvegy restauráltatta,⁶⁷ valószínűleg emiatt kerülhetett családjának címere az oltár felé. Más források szerint az 1870-es években Hoyos gróf⁶⁸ hozta Rómából.⁶⁹ Előfordulhat azonban, hogy a gróf egy új oltárképet adott a templomnak.

⁶² *Eötvös K.*: Az egyházi közigazgatás i. m. 402.

⁶³ Magyar Sion i. m. 204.

⁶⁴ *Konek S.*: Egyházjogtan i. m. 193., Magyar Sion i. m. 204-206.

⁶⁵ *Konek S.*: Egyházjogtan i. m. 193.

⁶⁶ *Konek S.*: Egyházjogtan i. m. 193.

⁶⁷ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépiensie, 1756. október 13.

⁶⁸ A Hoyos család Castiliából származik, birodalmi nemességet 1545. július 13-án, grófi címet 1547. július 13-án, birodalmi grófi rangot 1647. szeptember 23-án, osztrák grófi rangot 1682. január 10-én kapott. (*Kempelen Béla*: Magyar nemes családok 5. kötet. Budapest, 1913. 129.) Erdődy (V.) Sándor húga, Kamilla (1811–1896) férje Hoyos Antal gróf (1804–1858) volt. Itt valószínűleg az egyik fiúkról lehet szó.

⁶⁹ VPI, 1915. évi leltár, 1915. június 29.

Különálló hely biztosítása

A kegyurat és a családját a templomban kiemelt, különálló hely illette meg.⁷⁰ Vépen 1898-ban készült el a grófi család részére az oratórium a templomon kívüli feljáratral.⁷¹ A templomba épített oratórium arra utal, hogy – bár a vépi várban külön kápolna is volt – az egyházi események alkalmával a grófi család is a városka templomában ünnepelhetett. Megegerősíti ezt az is, hogy 1918 karácsonyán – a veszélyeztetett közbiztonság miatt – püspöki engedéllyel kivételesen a kastély kápolnájában tartották az éjféli szentmisét.⁷²

A várban lévő kápolnát Gyümölcstó Boldogasszony emlékezetére szentelték.⁷³ A kápolnában minden eszköz (többszínű miseruha, ezüsből készült aranyozott kehely és tányér, rézből készült aranyozott és ezüstözött úrfelmutató stb.) rendelkezésre állt, amely szükséges az „*isteni szolgálat véghezviteléhez*”.⁷⁴ Erdődy (VI.) Sándor gróf 1924 nyarán újjátta fel: falakat bontott le, újrafestették és új sekrestyét is kapott. A kápolna megáldására 1924 őszén püspöki engedéllyel került sor.⁷⁵

Gyászmise, temetkezési hely

A kegyúr tiszteletbeli jogai közé tartozott hogy a saját vagy családtagja elhunyt esetén gyászmisét tartottak és a templomtoronyra gyászlobogót tűztek ki.⁷⁶ Ezzel szoros összefüggésben a kegyúr maga és családjá számára a templomban külön temetkezési helyet is fenntarthatott.⁷⁷

Az uradalmi központban, Vépen álló templom 1731. évi összeírásakor is olvashatjuk, hogy a templom alatt kripta helyezkedett el, amelyet kizárólag az Erdődy család használhatott.⁷⁸ 1756-ban a templom alatti két kriptáról írnak: az egyiket az Erdődy uradalom alkalmazottai használták, hiszen a család már ekkor Szombathelyen a domonkosoknál temetkezett. A másik kripta az Erdődy címet viselte, mert Erdődy (I.) Lászlóné Illésházy Anna Mária grófnő ajándékozta, ebbe az egyháziakat temették.⁷⁹ A két kriptáról

⁷⁰ Konek S.: Egyházjogtan i. m. 193.

⁷¹ Takács Ernő: Vép nagyközség történeti áttekintése (kézirat). 7. Köszönöm Takács Andornénak, hogy a kéziratot rendelkezésemre bocsájtotta.

⁷² SZEL AC 5808/1918.

⁷³ A forrásokban a Boldogságos Szűz Máriának Gábrriel arkangyal általi üdvössége titulussal szerepel, amely feltehetően az Angyali üdvözletet, Gyümölcstó Boldogasszony ünnepét jelenti, amelyet március 25-én ünnepel a római katolikus egyház.

⁷⁴ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

⁷⁵ SZEL AC 2756/1924.

⁷⁶ Konek S.: Egyházjogtan i. m. 193.

⁷⁷ , Magyar Sion i. m. 205.

⁷⁸ SZEL Conscriptio ecclesiae quam parochia oppidi Vepiend, 1731. május 5.

⁷⁹ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vepiensie, 1756. október 13.

az 1780-as püspöki látogatásban is írnak.⁸⁰ Az 1841. évi canonica visitatio szerint az egyik kriptá az Erdődy családé, a másik pedig már ekkor használaton kívül volt, mert II. József idején bezárták.⁸¹

A 19. század második felétől a vépi uradalmat (is) irányító családfők közül mindenkit a szombathelyi Szent Márton-templomban lévő családi kriptában temettek el. A templomhoz és az ott szolgálatot teljesítő domonkos szerzetesekhez régi kapcsolat fűzte a famíliát: a 17. század második felében a templom átépítési munkálataiban gróf Erdődy (I.) György (1614–1663) özvegye, gróf Batthyány Erzsébet (1619–1674) támogatta a szerzeteseket.⁸²

A forrásaink szerint Erdődy (III.) Károlyt,⁸³ majd fiát, Kajetánt,⁸⁴ feleségét, Lerchenfeld Ernestinát,⁸⁵ fiúkat, (IV.) Ferencet⁸⁶ és feleségét, Oberndorff Ilonát,⁸⁷ legkisebb fiúkat, (VI.) Sándort⁸⁸ és feleségét, Draskovich Erzsébetet,⁸⁹ valamint a fiatalabb ágból származó (V.) Sándort⁹⁰ és feleségét, Batthyány Leopoldinát itt helyezték örök nyugalomra.⁹¹ A lelki üdvükért a gyászmisét a Szent Márton-templomban, valamint a család kegyuragsága alá tartozó összes templomban tartották általában a temetést követő néhány napon belül. Az időpontokat az alábbi táblázatban foglaltuk össze:

⁸⁰ SZEL Canonica Visitatio Parochia Wépp, 1780. május 27.

⁸¹ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

⁸² <https://www.martinus.hu/nev-es-cimtar/plebaniak/67/szombathely-szent-marton-plebania-megtekintese-ideje>: 2024. február 3.

⁸³ Erdődy Károly gyászjelentése, Pozsony 1833. Szent András hava 3. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235943#> megtekintés ideje: 2024. február 3.

⁸⁴ Erdődy, H.: Fast hundert Jahre i. m. 106–107.

⁸⁵ MNL VaML XV. 4. Gyászjelentések gyűjteménye. Erdődy Ernesztina grófnő gyászjelentése, Bécs 1863. december 29.

⁸⁶ PBFL Erdődy cslt. 4. f. 1. á. 17. t. Erdődy Ferenc (1830–1906.). Nagyméltóságú monyorókeréki és monoszlói Gróf Erdődy Ferenc gyászjelentése, Bécs, 1906. február 1.

⁸⁷ MNL VaML XIII. 5. A csernelházi Chernel család iratai. Gyászjelentések. Özv. gróf Erdődy Ferencné gyászjelentése.; <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235905#> megtekintve: 2024. február 3.

⁸⁸ Meghalt gróf Erdődy Sándor. Vasvármegye, 1940. január 16. 1.

⁸⁹ PBFL Erdődy cslt. 4. f. 1. á. 14. t. Erdődy Sándorné Draskovich Erzsébet, monyorókeréki és monoszlói özv. gróf Erdődy Sándorné szül. trakostyáni gróf Draskovich Erzsébet gyászjelentése, Budapest, 1941. október 30.

⁹⁰ MNL VaML IV. 445. Felekezeti anyakönyvi másodpéldányok. Vép halotti anyakönyv, 5/1881.; monyorókeréki gróf Erdődy Sándor gyászjelentése, Vép 1881. január 23. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235980#> megtekintve: 2024. február 3.

⁹¹ MNL VaML XV. 4. Gyászjelentések gyűjteménye. Gróf Batthyány Lipolda gyászjelentése.

Név	Halál helye és időpontja	Temetés időpontja	Gyászmise időpontja
Erdődy Károly	Bécs, 1833. október 26.	1833. november 1.	nincs adat
Erdődy Kajetán	Horvátország, 1856. január 19.	nincs adat	nincs adat
Lerchenfeld Ernestina	Bécs, 1863. december 28.	1864. január 2. utáni napokban	1864. január 2.
Batthyány Leopoldina	1866. október 18.	1866. október 21.	1866. november 4.
Erdődy (V.) Sándor	Vép, 1881. január 22.	1881. január 26.	1881. január 31.
Erdődy (IV.) Ferenc	Bécs, 1906. január 31.	1906. február 5.	1906. február 8.
Oberndorff Ilona	Vép, 1932. február 29.	1932. március 3.	1932. március 4.
Erdődy (VI.) Sándor	Vép, 1940. január 15.	1940. január 18.	1940. január 19.
Draskovich Erzsébet	Vép, 1941. október 30.	1941. november 2.	1941. november 4.

3. táblázat: A Szent Márton-templomban található családi sírboltban eltemetett Erdődy családtagok 1833-1941.⁹²

⁹² Erdődy Károly gyászjelentése, Pozsony 1833. Szent András hava 3. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235943#> megtekintés ideje: 2024. február 3.; Erdődy, H.: Fast hundert Jahre i. m. 106–107.; MNL VaML XV. 4. Gyászjelentések gyűjteménye. Erdődy Ernestina grófnő gyászjelentése, Bécs 1863. december 29.; PBFL Erdődy csl. 4. f. 1. á. 17. t. Erdődy Ferenc (1830–1906.). Nagyméltóságú monyorókeréki és monoslói Gróf Erdődy Ferenc gyászjelentése, Bécs 1906. február 1.; MNL VaML XIII. 5. A csernelházi Chernel család iratai. Gyászjelentések. özv. gróf Erdődy Ferencné gyászjelentése.; <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235905#> megtekintve: 2024. február 3.; Meghalt gróf Erdődy Sándor. Vasvármegye, 1940. január 16. 1.; PBFL Erdődy csl. 4. f. 1. á. 14. t. Erdődy Sándorné Draskovich Erzsébet. Monyorókeréki és monoslói özv. gróf Erdődy Sándorné szül. trakostyáni gróf Draskovich Erzsébet gyászjelentése, Budapest 1941. október 30.; MNL VaML IV. 445. Felekezeti anyakönyvi másodpéldányok. Vép halotti anyakönyv, 5/1881.; monyorókeréki gróf Erdődy Sándor gyászjelentése, Vép 1881. január 23. <https://dspace.oszk.hu/handle/20.500.12346/235980#> megtekintve: 2024. február 3.; MNL VaML XV. 4. Gyászjelentések gyűjteménye. Gróf Batthyány Lipolda gyászjelentése.

A kegyúr hasznos jogai

Dr. Konek Sándor a második csoportba az „utilitas” vagyis „hasznosak” közé sorolja azt a jogát a kegyúrnak, amelyet az egyháztól – mint patronáltjától – kérhet, ha életkörülményeiben olyan változás következik be, amely ezt szükségessé teszi.⁹³ Részben idetartozott az alapítás alkalmával kikötött nyugdíj,⁹⁴ azonban ennél érdekesebb a másik eset. Az egyházjogász ezt úgy fogalmazta meg, ha a kegyúr „véletlen inségre jutván, az egyházjavadalom feleslegéből való segélyezésre kiváló igénnyel bír.” Azonban ez csak a kegyúr személyét illette meg, a családtagokat nem.⁹⁵ A *Magyar Sion*ban ehhez még hozzáfűzték, hogy ezt az adományt – amelynek mértéke az élet fenntartásához elegendő – akkor köteles az egyház szolgáltatni, ha van feles jövedelme, és az önhibáján kívül elszegényedett kegyúr a rokonaitól nem várhat segélyt.⁹⁶

Részben különleges eset az, amit a vépi uradalom kapcsán ebbe a kategóriába sorolhatunk. A birtok utolsó gazdája és egyben a plébániák utolsó kegyura gróf Erdődy (VII.) Ferenc a második világháborút követő időszakban, fia, gróf Erdődy László visszaemlékezése alapján, csak a kegyurasági intézményre tudott hagyatkozni a körülmények alakulása miatt. Előbb 1945-ben a vépi plébánián lakott, miután az oroszok „elfoglalták” a kastélyt. Mikor az 1950-es évek elején elhagyni kényszerült családjával Vépet, az uradalomhoz tartozó Pecölbe, a plébániára költözött, ahol az egykori kegyúr haláláig harangozóként tevékenykedett.⁹⁷ Az ekkori pecöli plébános, Varga Gábor (1881–1966)⁹⁸ az Erdődy fiúk nevelője volt 1909 és 1915. között.⁹⁹

A kegyúr egyéb jogai

Az egyéb jogokat Konek Sándor két részre bontja. Ide tartoznak gyakorlatilag azok a kötelezettségek, amely az egyház fenntartásával járnak („onus”), valamint az egyház és javainak oltalmazása („defendat”). Ugyanakkor ide sorolja a kegyúr talán legfontosabb jogát, a kijelölési vagy bemutatási jogot.¹⁰⁰

⁹³ Konek S.: Egyházjogtan i. m. 193-194., Magyar Sion i. m. 206-207.

⁹⁴ Magyar Sion i. m. 206.

⁹⁵ Konek S.: Egyházjogtan i. m. 193-194.

⁹⁶ Magyar Sion i. m. 206.

⁹⁷ Gróf Erdődy László szíves szóbeli közlése alapján. Szombathely, 2021. október 8. és Pecöl, 2023. október 18.

⁹⁸ Címzetes esperes. 1966. december 4-én hunyt el. 1905-től káplán volt előbb Felsőszókon 1907-ig, majd Táplánfán 1908-ig, végül Szepetneken 1909-ig. Ezt követően Vépen nevelő. Végül 51 éven keresztül, 1915-1966-ig, haláláig Pecölben plébános. (A Szombathelyi Egyházmegye Hivatalos Közleményei 1966. Szombathely, 1967. 25.)

⁹⁹ A Szombathelyi Egyházmegye Hivatalos Közleményei 1966. 25.

¹⁰⁰ Konek S.: Egyházjogtan i. m. 194., Magyar Sion i. m. 207-208.

A kijelölés joga

A kegyúr a kijelölés jogával tudta befolyásolni nemcsak az egyház, hanem az adott település működését is a plébános személyén keresztül. A kegyúr ugyanis kijelölhetett és bemutatott kánonjogilag és egyéb képességei alapján alkalmas személyt a megüresedett javadalomra.¹⁰¹ A bemutatás megbízott által szóban vagy írásban is történhetett.¹⁰² A püspök a bemutatást követően, ha nem merült fel kánonjogi akadály, két hónapon belül köteles volt kinevezni a javadalomba a bemutatott személyt.¹⁰³

A kijelölés a vépi uradalomban szóban történhetett, vagy az írásos feljegyzések nem maradtak fenn róla. A vépi plébánia esetében csupán a 19. század közepétől találhatunk a kegyúri jóváhagyásra vonatkozóan információkat.

Az 1841-ben már 13 éve Tropp János¹⁰⁴ töltötte be a plébános tisztségét Vépen. A működése azonban nem volt minden vihartól mentes. Ennek első jele, hogy 1845. december 10-én levélben fordultak Vécsey Sándor jáki apáthoz, amelyben kérték, hogy a védnöksége alatt lévő Czigler József jáki és Tropp János vépi plébános javadalom cseréjéhez járuljon hozzá. A két atya „*némely helybeli körülményekről, főképp pedig azon meggyőződésről vezéreltetve, hogy a kitűzött plébániákban még nagyobb lelki haszonnal szolgálhatandnak*” kívánta „telephelyét” felcserélni.¹⁰⁵ Tropp János a vépi plébániát elhagyta, és az így megüresedett plébániára gróf Erdődy (V.) Sándor Czigler József¹⁰⁶ jáki plébánost mutatta be a püspöknek 1845. december

¹⁰¹ Konek S.: Egyháztörténet i. m. 194.

¹⁰² Konek S.: Egyháztörténet i. m. 195.

¹⁰³ Konek S.: Egyháztörténet i. m. 196.

¹⁰⁴ Tropp János (Zalaapáti, 1796. április 8. – Ják, 1880. október 12.): Tropp István és Pető Mária gyermeke. Szombathelyen járt szemináriumba. A magyar mellett beszélt németül és latinul is. A nagylengyeli, szentgyörgyvölgyi plébánián káplán, a millei plébánián plébánosi helytartó egy évig, majd Vépen káplán 6 évig és plébános (SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 2. §) 1828 májusától 1846 februárjáig. Ezt követően Jákon plébános haláláig. (*Géfin Gyula: A szombathelyi egyházmegye története. Szombathely, 1935. 435-436.*)

¹⁰⁵ SZEL AC 255/1845.

¹⁰⁶ Czigler (vagy Czégler) József (Szombathely, 1796. december 31. – Szombathely, 1868. január 12.): Czégler József és Grazinger Katalin fia, kereszta a székesegyház építőmestere, Anreith György volt. Kiszeminaristaként filozófiát tanult. Magyar mellett németül is beszélt. 1819. december 26-án szentelték fel, ezután Nagysitkén Felsőbüki Nagy Ferencnél nevelő, 1820-1821-ben káplán Nagyencsen, 1821 februárjától májusáig adminisztrátor Karakón, majd 1821 második felében udvari káplán a gróf Batthyány családnál. 1822 januárja és 1828 márciusa között Szombathelyen káplán, 1828 áprilisától 1846 januárjáig Jákon szolgált előbb mint adminisztrátor, majd mint plébános. 1853 októberében nyugállományba vonult. (*Géfin Gy.: A szombathelyi egyházmegye története i. m. 64.*)

3-án írt levelében. Ezután a püspöki kinevezés és ezzel a két plébános cseréje 1846. február 19-én valósult meg.¹⁰⁷

1849. december 27-én gróf Cziráky János¹⁰⁸ érdeklődött Tropp János felől. A tájékoztatásból derült fény arra, hogy Tropp Jánosnak miért is kellett a vépi plébánosi székét elhagyni. E szerint „*a vépi hívek között hosszabban lekipasztorkodott, és szóval oktatván a híveket, rendesen végezvén az isteni szolgálatot, és kiszolgáltatóván a szentségeket teljesítette az egyházi kötelezettségeit. Magán tettei azonban nem valának ezekkel egybehangzók a' midőn viseletének némely körülményei, de még inkább könnyelműsége és pazarlása a' háztartásban megcsorbítá az előbb említettekbeől fejlődhető jó hírét, és nevét, és adósságokba vetette, melyek miatt már 1839-ben a hitelezők kielégítése végett önkényes zár alatt voltak javai, s jövedelmei.*” Tropp ugyanis a templom pénztárból pénzt sikkasztott el és hamis adósleveleket állított ki. Miután a vépi plébánosi hivatalt kicserélte a jákíra, az adósságait továbbra sem rendezte, így plébánosi feladatok ellátására nem igen találta az adatközlő alkalmasnak.¹⁰⁹

1853. október 1-jén Erdődy (V.) Sándor gróf a Czigler József lemondásával megürült vépi plébániára Lippics Imre Károly¹¹⁰ szentszéki ülnök és jegyző urat jelölte, aki 12 évig szolgált az egyházmegyei hivatalnál. A posztot erre a hivatali szolgálatra tekintettel adta neki a gróf,¹¹¹ így valószínűleg jutalomnak szánhatták a fiatal embernek. Géfin Gyula leírása szerint Lippics Imre egyre romló egészségi állapota miatt kérte a vépi plébániára helyezését.¹¹²

Röviddel kinevezése után azonban elhunyt, és a megürült helyre 1854. augusztus 17-én Erdődy (V.) Sándor gróf dr. Déghy István¹¹³ szentléránti

¹⁰⁷ SZEL AC 44/1846.

¹⁰⁸ gróf Cziráky János (1818. – 1884.) magyar királyi főtárnokmester, belső titkos tanácsos, a Szent István és Szent Gergely rend nagykeresztese, a Szent István társulat elnöke. (Új magyar Sion. Szerk.: Zádori János. Esztergom, 1884. 151.)

¹⁰⁹ SZEL AC 8-10/1850.

¹¹⁰ Lippics Imre Károly (Nárai, 1818. szeptember 9. – Vép, 1854. augusztus 11.): Lippics Antal és Lábos Petronilla nemesi származású szülők gyermeke, keresztapja Szabó Imre kanonok. 1841. szeptember 13-án szentelték fel. 1847-ig püspöki szertartó és levéltáros, majd püspöki és szentszéki jegyző, ülnök, valamint zsinati vizsgáló. Németül és horvátul is beszélt a magyar mellett. (*Géfin Gy.: A szombathelyi egyházmegye története i. m. 247-248.*)

¹¹¹ SZEL AC 1330/1853.

¹¹² *Géfin Gy.: A szombathelyi egyházmegye története. 248.*

¹¹³ Dr. Déghy István (Alsólendva, 1814. február 17. – Vép, 1906. április 9.): apja Déghy István uradalmi tisztartó, édesanyja Rajnis Katalin volt. 1837. április 16-án szentelték fel, majd ezután 1839-ig Lékán káplán, 1841-ig tanulmányi felügyelő a szemináriumban, 1841 és 1850 között a szombathelyi liceum történelem- és fizikatanára. Eközben 1845-ben doktorált bölcsletről és szabad tudományokból. Miután a liceum megszűnt, 1854-ig a főgimnáziumban tanított, majd

plébánost jelölte ki, akit „mind a lelkipásztorkodás mind a tanári hivatal jelen viselése által szerzett érdemei” méltóvá tették erre a pozícióra.¹¹⁴

Dégthy István hosszú lelkipásztori működéssel a háta mögött 1898. január 24-én kérvénnyel fordult a püspökséghez, amelyben egy adminisztrátort kért kirendelni maga mellé idős korára (ekkor már 85 éves) és „*testi és lelki gyöngeség*”-ére hivatkozva. Az állásra káplánját, Óra Gyulát javasolta.¹¹⁵ Az ügyet véleményezésre a kerületi espereshez továbbították,¹¹⁶ aki a kérést indokoltnak találta, és ő is Óra Gyula káplánt tartotta a feladatra az ideális jelöltnek, így a kinevezés meg is történt.¹¹⁷ Az iratok átadását követően a templomi vagyron kezelésére a korábbi gyakorlatnak megfelelően a plébános ellenőrzése mellett az uradalmi képviselőt jelölték ki.¹¹⁸ Dégthy néhány év elteltével, 1903. november 30-án mondott le vépi plébániai állásáról, amelyet a püspökség el is fogadott.¹¹⁹

A megüresedett vépi plébániára Óra Gyula adta be pályázatát. Ezzel első ízben találkozunk. Ekkor már 13 éves lelkipásztorkodás és többéves vépi működés állt mögötte.¹²⁰

Óra Gyula 1946. november 1-én hunyt el Vépen, haláláig a település plébánosa volt.¹²¹ Másnap ideiglenes jelleggel Piroska Józsefet (1919–1960) bízta meg a püspök a vépi adminisztrátori feladatok ellátásával.¹²²

1946 év végén pályázatot írtak ki a vépi plébánosi helyre. Az állásra nyolcan jelentkeztek.¹²³ Közülük a püspök az oladi plébánost, Kiss Mártont pártolta. Kiss Mártont 1927-ben szentelték pappá, 1929-ig káplán volt Alsóságon, 1929 és 1940. között hitoktató Szombathelyen, 1940-től végezte a plébánosi feladatokat Oladon (ma Szombathely része). A püspök a következő szavakkal ajánlotta Erdődy (VII.) Ferenc, a vépi plébániai kegyúr figyelmébe: „*az egyházmegyei érdek tekintetében legelső helyen valónak tartom Kiss Márton ker[ületi] tanfelügyelő, oladi plébánost, akinek lelkipásztori munkája, képzettsége és különösen áldozatos buzgósága méltóvá teszi arra, hogy Méltóságod jóindulatába ajánljam.*” Tapasztalat tekintetében valóban ő tűnt a legideálisabb választásnak, azonban 1946. december

---

Szentléránton lett plébános rövid ideig, hiszen még ugyanabban az évben Vépre került. 1874-ben pecöli javadalmas apát lett. 1876-tól szentszéki ülnök. A magyar mellett németül is beszélt. (*Géfn Gy.: A szombathelyi egyházmegye története i. m. 70.*)

¹¹⁴ SZEL AC 1360/1854.

¹¹⁵ SZEL AC 336-338/1898.

¹¹⁶ SZEL AC 237/1898.

¹¹⁷ SZEL AC 336-338/1898.

¹¹⁸ SZEL AC 1815-1816/1898.

¹¹⁹ SZEL AC 3872/1903.

¹²⁰ SZEL AC 2536/1904.

¹²¹ VPI Óra Gyula hagyatéki tárgyalásáról kivonat, Kjő 419/1945.

¹²² SZEL AC 320/1947.

¹²³ SZEL AC 2526/1946.

13-án visszavonta pályázatát.¹²⁴ Kiss Márton 1961-ben bekövetkezett haláláig Oladon maradt plébános.¹²⁵

Az új vépi plébános személyéről végül Erdődy (VII.) Ferenc kegyúr döntött: Kovács Aladár lett a nyertes.¹²⁶ Kovács Aladár (Szombathely, 1910. március 5.¹²⁷ – Szombathely, 1998. október 26.¹²⁸) vallásos családból származott, amely két papot nevelt. Az új vépi plébános 1933. június 25-i felszentelését követően augusztus 8. és november 3. között, három hónapig volt Rómában,¹²⁹ a S. Carlo al Corso templom beneficiátusaként. Hazatérve Letenyén volt káplán.¹³⁰ Vépi plébánosi kinevezése előtt három évig a Kanizsai Orsolya Leánygimnázium hitoktatója volt, ahol mint „*megértő, áldozatkész, igazi atyai jóságú hittanártól, a mindig jókedvvel dolgozó, önzetlenül segítő munkatárstól*” búcsúztak.¹³¹ Beiktatására 1947. január 12-én került sor.¹³²

Az új plébánosok kinevezése kánonjogilag a püspök feladata volt, de a javadalomba történő beiktatása a kegyúr, illetve az illetékes uradalmi személyzet kötelezettsége maradt, mivel a javadalmat ő biztosította a plébánosok számára. Ezért a világosan meghatározott jogi procedúrák helyett ezen a területen a szokásjog érvényesült. A fenti esetekből látható, hogy a vépi plébánosi szék betöltésére többféle mód is jelen volt. A 19. századi forrásokból úgy látszik, hogy a kegyúr kezdeményezett az alkalmas személy jelölésével, akit aztán a püspök erősített meg a kinevezéssel. A 20. században találkozunk pályáztatással, amikor már a püspök is közreműködött az ideális személy keresésében. Ekkor viszont a kegyúr adta jóváhagyását a kinevezéshez. A módszer átalakulása feltehetőleg a kegyúr személyének változásával magyarázható.

Templomépítés

A kegyúr egyéb jogai között köteles az egyház és a hozzá tartozó épületek karbantartásáról, javításáról, esetenként újbóli felépítéséről, bővítéséről gondoskodni.¹³³ Az uradalomhoz tartozó települések közül – ahogy fentebb már említettük – Vépen és Pecölben volt plébánia, viszont több

¹²⁴ SZEL AC 2526/1946.

¹²⁵ Schematismus, 1972. 208.

¹²⁶ Gróf Erdődy László szíves szóbeli közlése, Pecöl, 2023. október 18.

¹²⁷ *Géfin Gy.*: A szombathelyi egyházmegye története i. m. 209.

¹²⁸ Halálkozás. *Új Ember*, 1998. november 15. (LIV. évfolyam, 46. szám) 11.

¹²⁹ VPI Kis József kerületi esperes, vasszécsenyi plébános a plébánosi beiktatáson elmondott beszéde, Vép, 1947. január 12.

¹³⁰ *Géfin Gy.*: A szombathelyi egyházmegye története i. m. 209.

¹³¹ A szombathelyi m. állami Kanizsai Orsolya Leánygimnázium évkönyve az 1946-47. iskolai évről. Szombathely, 1947. 6.

¹³² VPI Kis József kerületi esperes, vasszécsenyi plébános a plébánosi beiktatáson elmondott beszéde, Vép, 1947. január 12.

¹³³ *Konek S.*: Egyháztörténet i. m. 194.

helyen is állt egyházi épület. Az Erdődy család patriarchalis gondoskodása a patronátus formális jogi keretein túl is érvényesült, amelyre jó példa a família kegyurasága alá nem tartozó szőlősi kápolna.

Pecöl temploma esetében kevés a kegyúri tevékenységgel összekapcsolható momentum. A templom 1674-ben romos volt, de 1698-ban már újra gondozott, belül szépen festett.¹³⁴ Miután Erdődy (III.) Sándor 1725-ben szétválasztotta az apátságot és a plébániát, renováltatta a templomot is.¹³⁵ Az új plébániatemplomot szilárd anyagból emelték 1780-ban. 1838-ban a templom jó állapotban volt, mivel a kegyúr restauráltatta. A vizitáció szerint 700 felnőttet tudott befogadni.¹³⁶

A legtöbb információ az uradalom központjában, Vépen álló templom építéséről található. Nyilvánvalóan ehhez köze lehet annak is, hogy itt állt a bizonyos időszakban a család lakhelyéül is szolgáló kastély is, így közvetlenebb kapcsolata lehetett a famíliának a vépi plébániával.

A vépi Szent András templomnak¹³⁷ két tornya volt, a város régi keleti részén katolikusok emelték.¹³⁸ Hossza 11 és fél öl, szélessége 4 és fél öl.¹³⁹ 1731-ben a templom összeírásakor megjegyzik, hogy a felújítása sürgős lenne.¹⁴⁰ Nem is váratott sokat magára: 1734-ben renoválták.¹⁴¹ Feltehetően a tatározással egyidejűleg a titulus is változott, hiszen 1748-ban a templom leírásakor már Jézus Krisztus dicsőséges színeváltozása a titulus.¹⁴²

1755-ben a templomhoz délről új sekrestyét építettek, amelyhez özvegy Erdődy (I.) Lászlóné Illésházy Anna Mária 6000 téglával járult hozzá.¹⁴³

A templom egyik nevezetessége az 1762-ben készült czestochowai Mária-kép¹⁴⁴ másolata. A festmény hátulján található felirat szerint gróf

¹³⁴ Schematismus, 1972. 82.

¹³⁵ Schematismus, 1972. 82.

¹³⁶ SZEL Canonica visitatio Parochia Pecöliensis 1838. május 31.

¹³⁷ A vépi templom építéstörténetéről bővebben: Kovács Eszter Katalin: A vépi templom építéstörténete az Erdődy család kegyuraságának tükrében. Vasi Szemle 78. (2024.) 58-76.

¹³⁸ SZEL Canonica visitatio, Vép, 1674. június 28., SZEL Visitatio ecclesiae parochialis in oppido Vép, 1697. október 16.

¹³⁹ SZEL Conscriptionis ecclesia quam parochia oppidi Vepiend, 1731. május 5. Bécsi öllel számolva 1 bécsi öl = 1,896 m, azaz hossza kb. 21,8 m, szélessége kb. 8,5 m.

¹⁴⁰ SZEL Conscriptionis ecclesia quam parochia oppidi Vepiend, 1731. május 5.

¹⁴¹ Schematismus, 1972. 54.

¹⁴² SZEL Consriptio ecclesia oppidi Vép, 1748. március 12.

¹⁴³ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépensis, 1756. október 13.

¹⁴⁴ A kép hosszú évekip az úgynevezett Iparos sekrestyében kapott helyet. Ma a sekrestyéből kialakított kápolna oltárképe.

Erdődy (I.) Lászlóné Illésházy Anna Mária közvetítésével került Horvátországból Vépére.¹⁴⁵

Szily János 1780. május 27-én tett látogatása alkalmával lejegyezték, hogy a vizitációt megelőzően 6-7 évvel történt átalakítás a templomon. A vizitáció a „renovata” szót használja; amely „felújított” mellett „megújított” jelentéssel is bír.¹⁴⁶ A korábbi két torony helyére ekkor építettek egyet, az alapot megerősítették, valamint cseréptetőt kapott a kegyúr támogatásával.¹⁴⁷ A későbbi szakirodalomban valószínű emiatt szerepel az 1774. esztendő az átalakítás idejének,¹⁴⁸ azonban a pontos dátumra vonatkozóan nem áll rendelkezésre más forrásunk. Az évtized első felében történő átépítést bizonyíthatja Vép mezőváros első fennmaradt pecsétlenyomata is. Feiszt György kutatása alapján a pecsét közepében egy kétkeresztes toronnyal ellátott templomépület látszik, a torony két oldalán az 1775-ös évszám látható,¹⁴⁹ vagyis ezt megelőzően kellett történnie a munkálatoknak, amely során egytornyos lett a templom. A templom felszentelését ezt követően, 1788-ban végezte el Szily János püspök. A 19. századi canonica visitatiók szerint 6-800 fő befogadására lett alkalmas.¹⁵⁰

Az újabb átalakítást valószínűleg a helyhiány hozta magával, hiszen 1841-ben Vépen 1379 katolikus (928 gyónó, 451 nem gyónó) volt.¹⁵¹ 1848-49-ben került sor a templom megnagyobbítására, amellyel kialakult a mai formája.¹⁵² Ekkor épült meg a kereszthajó.¹⁵³ Méretei egy 1969. évi jelentés szerint a következők: hossza 36 m, a kereszthajó 23 m oldalirányban, máshol 12 m, magassága 10 m.¹⁵⁴ Bár erről az átalakításról sem rendelkezünk forrásokkal, a déli kereszthajó és a tornyon a nyugati oldalon található (fő)bejárat vaskilincsein lévő 1849-es évszám kétségtelenné teszi a munkálatok időpontját.¹⁵⁵ Emellett a kegyúr egy másik joga is megmutatkozik látványosan, és megerősíti ezt.

¹⁴⁵ Zsámbéky Monika: Két Szűz Mária-kegykép a XVIII. századból. *Vasi Szemle* 55. (2001) 713-719., 714-715.

¹⁴⁶ renovare, renovare, renovavi, renovatus = felújít, megújít

¹⁴⁷ SZEL Canonica Visitatio Parochia Wépp, 1780. május 27.

¹⁴⁸ Schematismus, 1972. 54.

¹⁴⁹ MNL VaML XV.28. Vas Vármegyei Levéltár pecsétlenyomat-gyűjteménye. (továbbiakban: XV.28.) Községi címerek dokumentációi, Vép.

¹⁵⁰ SZEL Canonica Visitatio Parochiae Oppidi Vép, 1815. szeptember 29. 184.; SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

¹⁵¹ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 1. §

¹⁵² Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye. Szerk.: Sziklay János-Borovszky Samu. Budapest, 1898. 115.

¹⁵³ Kiss Kálmán: A vépi vár és lakóinak története. Vép, 1995. 13.

¹⁵⁴ VPI, A vépi plébánia hivatal levele az Egyházmegyei Hatóságnak, 1969. február 10.

¹⁵⁵ *Lővei Pál–Ivicsics Péter*: Vép, római katolikus templom. In: Vas megye műemlékeinek töredékei 2. Magyarszecsőd–Zsenye. Szerk.: Harler Miklós. Budapest, 2002.

A kegyúr védjoga szerint egyrészt joga és kötelessége az egyházat és annak javait oltalmazni, így felügyelheti az egyházi vagyon kezelésének helyességét.¹⁵⁶ Emiatt találkozhatunk a különböző használati eszközök beszerzésének kérelménél a kegyúri jóváhagyás hangsúlyozásával. Ugyanakkor 1848 előtt a földesúr – aki leggyakrabban az adott településen egyben a kegyúr is – a jobbágyárvak vagyont is felügyelte.¹⁵⁷ A vépi római katolikus templom telekkönyvi betétlapjának teherbejegyzései szerint „*gróf Erdődy Sándor, mint a vépi egyház védje*” előbb 1849. március 29-én 575 forint, majd augusztus 20-án 2114 forint 35 krajcár kölcsönt jegyeztetett be 6%-os kamatra. A bejegyzés értelmében a „biztosíték” a vépi templom volt.¹⁵⁸ A hitelt több árvától vette fel a vépi templom nevében.¹⁵⁹ A jobbágyárvakat érintő urasági gyámsági jog az osztrák polgári törvénykönyv 1853. május 1-jén történt magyarországi bevezetésével megszűnt, az árva gyermek gyámja az anya lett.¹⁶⁰ A hitelügyletet azonban még Erdődy Sándor kezdte meg, de már a megváltozott viszonyok között zárult le. A tőkeösszegek és a kamatok visszafizetése után a gróf 1867-ben kérte a bejegyzések törlését, amelybe a vármegyei gyámhatóság bele is egyezett.¹⁶¹

1898-ban az oratóriummal egyidőben megépült az Iparos Sekrestye is. Ez nem a mai értelemben vett előkészületi helyet jelölte, ahol a pap öltözik, de nem is az eredeti feladatának megfelelő, az oltáriszentség őrzéséül szolgáló kápolnát értették alatta. A vépi szokásoknak megfelelően ebben a kápolnában hallgatták a szentmisét a helyi iparosok, azaz a helyi céhek saját istentiszteleti céljakra alakították ki ezt a kápolnát. Az iparosoknak a külön szakrális emlékei már a korábbi püspöki látogatásokban is megtalálhatóak. Az 1697. évi vizitáció szerint az Üdvözítőt ábrázoló mellékoltárnál a vargák céhe újhold vasárnapokon, a Mennybe vitt Boldogasszony képénél pedig a csizmadia céh mutatta be évente hét alkalommal a szentmiséit.¹⁶² 1756. évi vizitációban a takács, csizmadia, varga és ács céhek zászlóit említették meg.¹⁶³

1898 után a kisebb felújítások szakaszosan történtek, jobbára akkor, amikor már halaszthatatlannak mutatkoztak. 1903. szeptember 13-án Óra

567.

¹⁵⁶ Konek S.: Egyházzogtan i. m. 194., Magyar Sion i. m. 207.

¹⁵⁷ *Degré Alajos*: A magyar gyámsági jog kialakulása a dualizmus korának gyámsági kódexéig. Jogtörténeti Értekezések 8. Budapest, 1977. 81.

¹⁵⁸ MNL VaML VII.6.c.b. aa. Szombathelyi Járásbíróság iratai. Telekkönyvi iratok. Telekkönyvi betétlapok, Vép 123.

¹⁵⁹ MNL VaML IV.262. Vas Vármegye Törvényszéke Telekkönyvi Hivatala (továbbiakban: IV.262.) 7927/1867.

¹⁶⁰ Az osztrák általános polgári törvénykönyv mai érvényében. Jegyzetekkel és utalásokkal ellátta Dr. Márkus Dezső. Budapest, 1907. 45.

¹⁶¹ MNL VaML IV.262. 3930/1867.

¹⁶² SZEL Visitatio ecclesiae parochialis in oppido Vép, 1697. október 16.

¹⁶³ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépensis, 1756. október 13.

Gyula plébános indítványozta a 18. századi, ekkorra már használhatatlanná vált toronyóra kicserélését a templompénztár terhére. A beszerzést a kegyúr is támogatta, a püspökség jóváhagyta.¹⁶⁴

1908. június 22-én terjesztette Óra Gyula a püspökség elé, hogy az egyik régi harang helyébe újat szeretne beszerezni a templompénztár terhére. A kerületi esperes úr és a templom kegyura is támogatta a nagyharang kicserélését.¹⁶⁵

1914 decemberében a sekrestye tetőzetén a bádofedést az uradalomban is dolgozó Balaton József szombathelyi bádogos végezte el Erdődy (VI.) Sándor gróf engedélyével a templompénztár terhére.¹⁶⁶ 1915-ben, szintén Balaton József munkájával, a templom alsó sekrestyéjének, az úgynevezett Iparos Sekrestye és a felette levő oratórium tetőzetének kijavitása, újrafestése történt meg.¹⁶⁷

1928 végére az 1850 óta használt orgona üzemképtelenné vált, ezért Óra Gyula indítványozta egy új orgona beszerzését, amelyet részben a régi átalakításával kívántak megoldani. A szükséges költségeket fele részben a templompénztárból, fele részben pedig gróf Erdődy (VI.) Sándor önkéntes adományából és a hívekre kivetendő pótadóból szándékoztak fedezni. Ez ellen a hívek fellebbezéssel éltek, mivel egyrészt ellenezték, hogy az iskolaszék vetett ki rájuk pótadót, másrészt, hogy a kegyúr nem fizeti azt. Óra Gyula ezt azzal indokolta, hogy a gróf patrónusaként „*a templomot építeni és helyreállítani köteles, de a belső felszerelést a hívek tartoznak teljesíteni.*” Ez alapján a püspök elutasította a tiltakozást.¹⁶⁸ Az új orgona építését december 20-án az Angster orgonakészítő cégnél megrendelték, hiszen csak így volt biztosított, hogy pünkösdre elkészül.¹⁶⁹

A kegyurak egyéb egyházipatronáló tevékenységei a vépi uradalomban

A kegyúri család által tett alapítványok

Az Erdődy család tagjai lelki üdvük biztosítására számos alapítványt tettek és szobrot állíttattak. Ezt a vépi plébániában végzett tevékenységükön keresztül mutatjuk be.

A legkorábbi 1792-ben alapította gróf Erdődy (III.) Sándor. Az alapítólevelet azonban halála után, 1794. július 18-án hagyták jóvá. Az alapítvány eredetileg 1260 pengő értékű volt, rendeltetése szerint hetente két lectumot tartottak a várkapolnában, egyet a család élő, egyet az elhunyt

¹⁶⁴ SZEL AC 2892/1903.

¹⁶⁵ VPI, A szombathelyi püspök levele Óra Gyulának. 1908. július 1.

¹⁶⁶ SZEL AC 60/1915.

¹⁶⁷ SZEL AC 5133/1915.

¹⁶⁸ SZEL AC 27/1929.

¹⁶⁹ SZEL AC 26/1929.

tagjaiért. Ezen kívül minden év május 26-án az alapítóért egy énekes misét mondtak.¹⁷⁰

1799. április 24-én gróf Erdődy (III.) Sándorné báró Schilzon Ilona Pozsonyban tett alapítványt Nepomuki Szent János tiszteletére úgy, hogy 10 forintot ad egészen addig, amíg 200 forint össze nem gyűlik. Az alapítvány szerint minden évben május hónapban kell megtartani Nepomuki Szent János ájtatosságát. *„Elsőben mondassék el a néppel az olvasó és lijtánia, utána három Mi Atyánk és három Üdvözlég az én és szegény Uram lelkünk és minden Purgatóriumban leendő lelkekért. Első és utolsó nap adassék a szentséget szent áldás.”*¹⁷¹ A grófné április 27-én levélben tájékoztatta a vépi plébánost az alapítványról, amelyben a megjelölt összeget a szombathelyi káptalannak átadta. Levelében részletezte, hogy az alapítványt azért tette, mert Nepomuki Szent János tisztelete néhány évvel korábban kezdett meghonosodni Vépen, s ő szeretné, ha ez a tisztelet a halála után is fennmaradna.¹⁷² Június 10-én újabb levelet címzett a plébánosnak, amelyben a megoldást vázolja, mivel az atya nem vállalta el a 200 forint alapítvány kezelését, a grófné pedig távolról nem tudta azt rendezni. Így öccsét kívánta megbízni a feladattal. A gyertya és tömjén beszerzésére további 50 forintot adott. Ha ez sem tűnne megoldhatónak, arra az esetre kérte a plébánost, hogy mégis vállalja el az alapítvány kezelését, amelyért a szent bizonyosan megjutalmazza.¹⁷³ A következő, 1815-ös és 1841-es püspöki vizitációk alkalmával is megemlíti a 250 forintos, 6 %-os kamatú alapítványt, amelynek rendelkezése szerint Nepomuki Szent János ünnepének nyolcadján¹⁷⁴ litániát tartottak.¹⁷⁵ Az alapítvány 1945-ben a vep-bakófai hitbizományi uradalmat terhelte,¹⁷⁶ az 1946. szeptember 26-i javadalmi alapítványok összeírásakor azonban már nem vették fel.¹⁷⁷

¹⁷⁰ SZELAC 1958/1946., VPI. Óra Gyula levele a Földigénylő Bizottsághoz, 89/1945., Óra Gyula és Gerencsér István fellebbezése az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz, 122/1945.

¹⁷¹ VPI Erdődy család tagjai által írt levelek, dokumentumok 1799-1915. 1799. április 24-én kelt örökös fundationalis levél másolata

¹⁷² VPI Erdődy család tagjai által írt levelek, dokumentumok 1799-1915. Gróf Erdődy Sándorné Schilzon Ilona levele a vépi plébánosnak, Pozsony 1799. április 27.

¹⁷³ VPI Erdődy család tagjai által írt levelek, dokumentumok 1799-1915. Gróf Erdődy Sándorné Schilzon Ilona levele a vépi plébánosnak, Pozsony 1799. június 10.

¹⁷⁴ Nepomuki Szent János ünnepe május 16.

¹⁷⁵ SZEL Canonica Visitatio Parochiae Oppidi Vép, 1815. szeptember 29. 185., SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 4. §

¹⁷⁶ VPI. Óra Gyula levele a Földigénylő Bizottsághoz, 89/1945., Óra Gyula és Gerencsér István fellebbezése az Országos Földbirtokrendező Tanácshoz, 122/1945.

¹⁷⁷ SZEL AC 1958/1946.

A 19. század első felében történt egyházlátogatások leírnak egy Erdődy (III.) Sándorné által alapított, 1500 forint értékű, 5 %-os kamatozású alapítványt. Évenként minden héten két szentmisét mondtak: egyet az élő, egyet az elhunyt családtagokért. Az alapító halála napján egy énekes misét, Nagyboldogasszony nyolcadán¹⁷⁸ pedig a Boldogságos Szűz Mária tiszteletére litániát tartottak.¹⁷⁹

Egyéb istentiszteleti épületek és emlékek: kálvária, szobrok, keresztek

A javadalmi alapítványok mellett tárgyakhoz kapcsolható kegyeleti alapítványok is voltak Vépen. 1915-ben az alábbi leltárt készítették róluk, a táblázatban 10-14. sorszám alatt szereplők nem rendelkeztek alapítványval.¹⁸⁰ Közülük Szent Vendel a pásztorok védőszentje, akinek a szobrát általában a falu szélén, a határ azon részén helyezték el, ahol az állatok a legelőre jártak.¹⁸¹ Vépen is a település szélén, egy mezei út közelében állt a leírás szerint. Szent Flórián a tűzvész ellen védő szent, a tűzzel kapcsolatos mesterségekkel foglalkozók patrónusa.¹⁸²

Ssz.	Tárgy megnevezése	Értéke (K)	Megjegyzés
1.	Szentháromság szobor a templom előtt	1600	kőből (A) tab 9
2.	Újmajor előtti kereszt	350	kőből (A) tab 1
3.	A kovács műhely melletti kereszt	400	kőből (A) tab 2
4.	A kajdi és bánmajori út kereszteződésénél lévő kereszt	400	kőből (A) tab 4
5.	A kajdi út mellett, az „aszó” felé vivő út mellett levő kereszt	400	kőből (A) tab 5
6.	Mándli-féle kereszt a lóvásártér mellett	400	kőből (A) tab 7
7.	Sárdi út melletti kereszt	400	kőből (A) tab 8
8.	Nep. Szt. János szobor a kőhídnál	300	kőből (A) tab 3
9.	Mária szobor az új utca végén	400	kőből (A) tab 6
10.	A bödi út melletti kereszt	50	fából, fenntartását 1798. április 30-án a község vállalta

¹⁷⁸ Nagyboldogasszony ünnepe augusztus 15.

¹⁷⁹ SZEL Canonica Visitatio Parochiae Oppidi Vép, 1815. szeptember 29. 185.; SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 4. §

¹⁸⁰ VPI, Leltár a vépi plébánia kegyes alapítványairól, 1915. június 29.

¹⁸¹ Magyar Néprajzi lexikon. IV. kötet. Budapest, 1981. 671.

¹⁸² Magyar Katolikus Lexikon. III. kötet. Budapest, 1997. 713.

11	Szent Vendel szobor a temető mellett	250	kőből, fenntartását a község vállalta, 1885. július 5.
12.	Kálvária kereszt a két lator keresztjeivel	1000	kőből, az Erdődy grófi család állíttatta
13.	Mária szobor a templomtérén	800	kőből, fenntartásáról semmi irat nincs
14.	Szent Flórián szobor az iskola mellett	250	kőből, fenntartásáról semmi irat nincs

4. táblázat: Javadalmi alapítványok és vallásos szobrok Vépen 1915-ben¹⁸³

A felsorolás és a korabeli források alapján több csoportba oszthatjuk azokat:

- amelyek az Erdődyek védnöksége alatt álltak,
- amelyeket a vépi hívek által létrehozott, a község, a hívek gondviselésére bízott és
- a források által egy másik kategóriába sem sorolt alapítványok.

Az alábbiakban azokkal foglalkozunk részletesen, amelyekről bővebb információk maradtak fent, és az Erdődyek védnöksége alatt álltak.¹⁸⁴

- A Szeplőtelen Szűz szobra a város közepén (in foro oppidi) áll napjainkban is.¹⁸⁵ 2019-es felújítása után október 8-án szentelték fel újból.¹⁸⁶
- Szent Vendel kőszobra az uradalmi kovács ház előtt,¹⁸⁷ ma a temető város felőli bejáratánál található.
- Nepomuki Szent János szobra 1756-ban a vár (kastély) előtt,¹⁸⁸ későbbi, 1841-es forrás szerint a várba vezető hídon,¹⁸⁹ a Kazár és a Borzó patak összefolyásánál magasodott. 1947. május 15-én Kovács Aladár plébános levélben fordult Kiss József espereshez. Ebben leírta, hogy a szobrot a régi helyén újra felállították, engedélyt kért a megáldáshoz és a hozzá vezető

¹⁸³ VPI, Leltár a vépi plébánia kegyes alapítványairól, 1915. június 29.

¹⁸⁴ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

¹⁸⁵ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépiensie, 1756. október 13.

¹⁸⁶ Polgármesteri napló. Vépi Krónika, 2019. október, 9. A felújításról bővebben: „Egészen szép vagy, óh, Mária!” Vépi Krónika, 2019. október, 4.

¹⁸⁷ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

¹⁸⁸ SZEL Visitatio Canonica Parochia Vépiensie, 1756. október 13.

¹⁸⁹ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

körmenethez. A szentelést elvégzendőnek rendelték.¹⁹⁰

- A Szombathely felé fekvő mezőn van a három keresztből felépülő Kálvária szoborcsoport, amely az 1841. évi canonica visitatio idején „régisége miatt mind a három keresztetül megfosztatott s a kerítés is a legnyomorultabb állapotjával a réginek csak helybe mutatja”.¹⁹¹ A keresztek restaurálására 1984-ben került sor. A munkálatot Apró Attila kőszobrász-restaurátor végezte.¹⁹²

A kegyúri patronálás után: kitekintés a vépi plébánia életére

1945 májusában, az Erdődy birtok felosztásakor püspöki rendeletre összeírták a családot terhelő kötelezettségeket. Ebben úgy fogalmaztak, hogy a familiát terhelik a templom, valamint a plébániaház és melléképületeinek építési és helyreállítási költségei.¹⁹³ A történelem alakulása miatt rövidesen tárgytalanná vált ez a feljegyzés, sőt maga a családfő szorult az egyház védelmére. A fent vázolt kegyúri tevékenység és kötelezettség azonban mindig is fontos helyet foglalt el a család és a birtok életében. A források alapján az Erdődyek ezeknek a „feladatuknak” az évszázadok során mindig eleget is tettek. A leírtak a család kegyúri tevékenységére csupán néhány adatot mutatnak meg, hiszen a teljes áttekintéshez további nyolc – a hosszúperesztegi, a jánosházi, a németschützi, az őriszentmártoni, a pinkamiskei, a sági, a szentpéterfai és a vörösvári – plébánia viszonyainak vizsgálatára lenne szükség.

Szép tovább élése az Erdődy família és a korábbi uradalmi központ, Vép, valamint az egyház kapcsolatának, hogy az 1990-es évek elején az új községi címerek tervezésekor a vépi címert (is) tervező Feiszt György a korábbi évszázadokban a település életében meghatározó épülethez, a vépi templomhoz és az Erdődy család címerszíneire nyúlt vissza: a pajzs színe kék, míg a címerkép arany színű lett.¹⁹⁴

A régi két vépi uradalmi plébánia is napjainkban együtt folytatja útját, hiszen 2010-ben Pecöl a Vépi Urunk Színeváltozása Plébánia filiája lett.¹⁹⁵

¹⁹⁰ VPI Kovács Aladár levele az esperesnek 1947. május 15.

¹⁹¹ SZEL A vépi plébániának törvényes egyházlátogatása, 1841. május 24. 3. §

¹⁹² VPI, Apró Attila kőszobrász-restaurátor levele Kovács Aladárnak, 1984. július 11.

¹⁹³ VPI Óra Gyula levele a megyéspüspökhöz, 70/1945.

¹⁹⁴ MNL VaML XV.28. Vas Megyei Levéltár pecsétgyűjteménye. Községi címerek dokumentációi, Vép.

¹⁹⁵ <https://www.martinus.hu/nev-es-cimtar/plebaniak/18/vep-urunk-szinevaltozasa-plebania-megtekintve>: 2024. február 8.